

Hradiště Na Jánu a terénní výzkum

Netolické hradiště se nachází na východním okraji města v poloze Na Jánu na ostrožně nad potokem Rapačov (v mapách také Bezdrevský potok), obtékající z východu dnešní město Netolice. Své jméno dostal vrch s hradištěm podle stejnojmenného kostela sv. Jana Křtitele, který zde stával až do josefínských reforem a jehož poloha byla dosud neznámá. Hradiště je zmiňováno již v Kosmově kronice jako záměrně zveličená součást panství východočeských Slavníkovců. Tento Kosmův údaj převzala do svých prací řada badatelů. Nový pohled historického bádání na tuto problematiku se vcelku jednoznačně shoduje na tom, že tomu tak být nemohlo. Také dosavadní výsledky archeologického výzkumu, který na lokalitě probíhá s přestávkami od roku 2000, ukazují, že dosud prozkoumaná archeologická souvrství a objekty pochází z období 10. – 13. století, tedy z období upevňování přemyslovské knížecí moci v raně středověkých Čechách.

Hradiště Na Jánu patří mezi nejvýznamnější jihočeské raně středověké lokality a v literatuře mu byla věnována pozornost již od počátku 70. let 19. století. První poznatky o archeologických situacích v prostoru akropole hradiště byly získány až archeologickým výzkumem v letech 2000–2003. Na západní hraně akropole v sondách S1 a S2 z roku 2000 byly zachyceny dvě fáze hradebního systému. Nejstarší vrstvy hradby v tomto místě akropole lze podle technologie a výzdoby keramiky datovat přibližně do 10. století. Nejmnocnější souvrství v sondách S1 a S2 obsahovalo velmi bohatý keramický materiál z 12. a 13. století, což dokládá intenzivní sídlištní aktivitu na hradišti v tomto období. Velmi cenné údaje přinesl objev středověkého **pohřebiště**. V prostoru akropole někdejšího hradiště stál **kostel** zasvěcený sv. Janu Křtiteli, zrušený za josefínských reforem v roce 1788 a zbořený roku 1789.

Centrální část hradiště o rozloze zhruba 0,5 hektaru obklopují zbytky původního **opevnění**, a to jak v jejich viditelné nadzemní formě valu, probíhajícího v podkovovitém tvaru po celé východní a částečně i severní a jižní straně, tak také, jak bylo zjištěno výzkumem z let 2000–2003, v jejich podpovrchové formě u západní hrany akropole nad potokem Rapačovem. V jihovýchodní části je val porušen a poměrně hluboce proříznut cestou. V severní části akropole se nachází krátký a hluboký úvoz, který by mohl naznačovat přítomnost původního vstupu. Vzhledem k jeho umístění nad prudkým srázem je však možné, že se jedná o novověký vstup. V průběhu 19. století byla také vnitřní plocha akropole upravena systémem plochých terasovitých stupňů, které značně pozměnily původní konfiguraci terénu.

Počínaje rokem 2007 pokračoval archeologický výzkum menšími sondážemi na akropoli hradiště, které byly situovány v místech plánované výstavby objektů archeoparku. Výzkum byl kombinován s geofyzikální prospekcí v různých místech hradiště (A. Majer) a s cíleným bioarcheologickým výzkumem. Terénní odkryvy se soustředily do východní a jižní části plochy akropole. V průběhu let 2007–2010 zde bylo v rámci archeologických praxí studentů Jihočeské univerzity a letních archeologických škol Netolice položeno celkem 6 sond. V sondě 10 byly objeveny reliкty zděné architektury a pokračování pohřebiště.

Sonda 10

Sonda byla položena na svažité hraně v JZ části akropole. Účelem sondáže byla původně především příprava prostoru pro vstupní objekt (srub) archeoparku. Sonda o rozměrech 11 x 6 m byla rozdělena na 5 sektorů (a-e) po 2 m, pouze sektor b byl s přihlédnutím k mohutnému pařezu jasanu rozšířen na 3 m. V první fázi bylo přikročeno ke zkoumání sektorů a, c a e. Všechny tři zkoumané sektory přinesly hned po odstranění recentních a subrecentních terénních úprav překvapivá zjištění.

Ve všech zkoumaných sektorech bylo nalezeno větší množství lidských kostí, a to jak v anatomické poloze (pohřby), tak v poloze neanatomické (deponie kostí, jednotlivé kosti z porušených starších hrobů v zásypech hrobů mladších – situace je poničena kořeny zmiňovaného jasanu), v sektoru e byly vyzvednuty skelety

novorozenců. V sektoru *a* byly odkryty dva masivní kamenné náhrobky (obdobné byly nalezeny a vyzvednuty během výzkumné sezóny 2000). Dalším zjištěním byl nález destrukcí na maltu stavěných zdí různého průběhu a charakteru ve všech zkoumaných sektorech. Výzkum sondy 10 pokračoval v létě 2009 a zaměřil se především na vyzvednutí skeletů ze sektoru *a* (hrob HR21/09 a hrob HR22/09), ze kterých byly odebrány vzorky pro analýzu DNA, analýzu rostlinných makrozbytků a parazitologický rozbor. Poté bylo opět přikročeno k zakonzervování situace a zasypaní. V sezóně 2010 v rámci LAŠ pokračoval terénní výzkum v sektorech *a*, *b*, *c* a částečně *d*. V sektoru *a* byla sonda rozšířena jižním směrem s cílem zachytit míru porušení původních vrstev výstavbou novověké cesty.

Geofyzikální průzkum okolí sondy 10

Na sondáž navázal geofyzikální průzkum Antonína Majera, jenž v tomto úseku použil elektroodporovou metodu měření. Nedestruktivní průzkum plochy o rozměrech cca 13 x 18 m odhalil přítomnost zdiva, případně destrukcí v prostoru přiléhajícím k sondě 10. Zjištěný tvar destrukce zdiva navazuje na zdi odhalené v sondě 10 a společně tvoří obdélník se stranami o přibližných rozměrech 8 x 13 m s anomálií ve vnitřním prostoru stínu stavby při její hypotetické severní delší stěně. S vysokou pravděpodobností se jedná o půdorys obdélné stavby zaniklého kostela s blíže dosud neurčenou substrukturou při středu severní stěny uvnitř půdorysu.

Objevený kostel a pohřebiště

Archeologický terénní výzkum v letech 2007–2010 výrazně pokročil směrem k poznání celkové archeologické situace akropole hradiště, jejího datování a významu. Velmi významné je geofyzikální měření, které zachytilo trojitý příkop, nebo přesněji trojitou liniovou magnetickou anomálii vně východního valu. Interpretace těchto struktur je zatím jen velmi obecná, nicméně zajímavá a důležitá. Na definitivní potvrzení předpokladu existence trojitého příkopu si však musíme počkat do té doby, než budou známy výsledky zjišťovacích sondáží.

Velkým překvapením byl objev zdí a velkých hrobů v sondě 10. Tyto situace spolu s výsledky geofyzikálního měření lze označit za **objev církevní architektury**. V prostoru akropole někdejšího hradiště stál **kostel sv. Jana Křtitele**, zrušený za josefínských reforem v roce 1788 a zbořený roku 1789.

Hledané pozůstatky církevní architektury jsou tedy situovány v místě sondy 10 a jejího bezprostředního okolí. Všechny přímé i nepřímé souvislosti ukazují, že reliкty objevené architektury lze přiřadit zaniklému a zbouranému kostelu sv. Jana Křtitele. To je z hlediska archeologického výzkumu netolického hradiště klíčové téma výzkumu, protože kostely na hradištích tzv. hradské knížecí správy jsou velmi charakteristickým prvkem zástavby a prostorové organizace těchto centrálních míst. Nejinak tomu bylo i na starém netolickém hradě. Vyobrazení kostela sv. Jana Křtitele se nachází v klenbě kostela sv. Václava v podhradí a na dalších několika ikonografických zdrojích. Silueta kostela obdélného půdorysu s věžičkou se nachází mírně za obzorem valu, což plně souhlasí se zjištěním archeologického výzkumu. Objevené hroby HR21/09 a HR22/09 jsou situovány podél delší osy obdélné stavby. I když dosud nevíme, kolik měla stavba fází, jaký byl jejich charakter a do jaké míry souvisí orientace hrobů s vlastním půdorysem kostela, můžeme pro účely tohoto textu uzavřít, že orientace a charakter hrobů v daném prostoru souvisí s půdorysem stavby a je do budoucna příslibem pro detailní poznání vztahu pohřebiště a objevené církevní architektury.

Zatím je tedy zcela otevřená otázka datování počátků zdejšího kostela a jeho případných stavebních fází, i to, zda kamenný kostel měl předchůdce v podobě dřevěného chrámu. S objevem pozůstatků kostela sv. Jana Křtitele také úzce souvisí otázky datování, struktury a rozsahu zdejšího hřbitova. Z dosavadních nálezů je zřejmé, že se zde pochovávalo minimálně od přelomu 12. a 13. století, velmi pravděpodobně však již i dříve. Většina hrobových situací byla odkryta uvnitř akropole, v těsné návaznosti na kostel. V komplikované stratigrafii byly

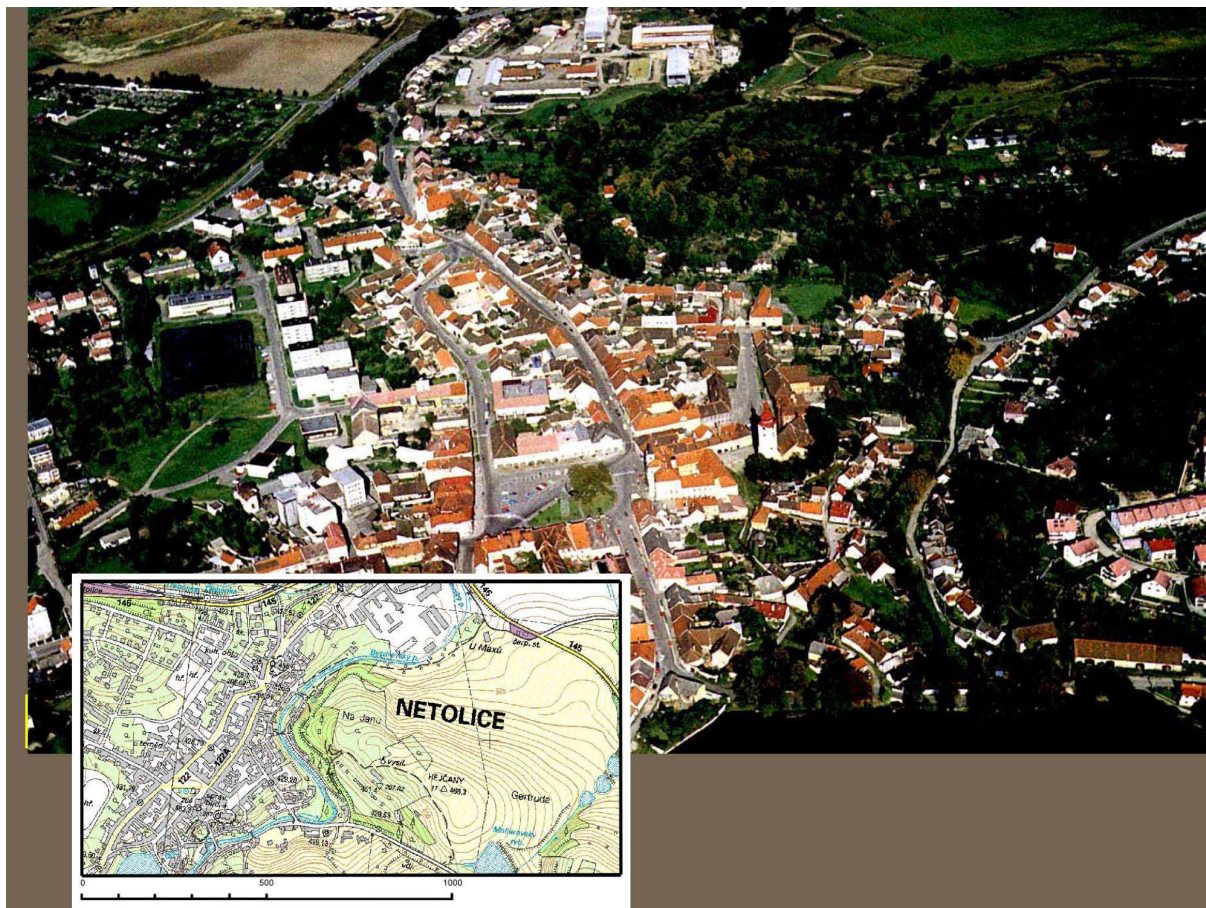
dosud zachyceny hroby pod náhrobními kameny, hroby bez náhrobních kamenů, hroby porušené výkopy mladších hrobových jam, množství rozptýlených kostí ze starších zničených hrobů a jejich částí a zjištěna byla také jedna deponie kostí. O dosti velkém rozsahu hřbitova svědčí nález dvou hrobů v zahradě parc. č. 840/5 v říjnu 1983. Hroby byly bez milodarů a podle způsobu uložení lze jednoznačně říci, že patří ke hřbitovu. Výsledky archeologického výzkumu jsou zatím ve vzácné shodě s historickými údaji. Netolické hradiště je řazeno k přemyslovským správním hradům. Zdejší správní centrum plně fungovalo zhruba do roku 1256, kdy král Přemysl Otakar II. předal rychtu Netolice, tedy hrad na vrchu sv. Jana s podhradím Starého Města a dalšími rozsáhlými majetky mnichům ze Svaté Trnové koruny, později Zlaté koruny u Českého Krumlova. Době osídlení hradiště zcela odpovídá charakter keramických nálezů, jejichž drtivou část lze klást do mladší fáze raného středověku a na počátek vrcholného středověku.

Analýza artefaktů a ekofaktů

V rámci letních archeologických škol došlo k posunu v koncepci a možnostech zpracovávání a vyhodnocování archeologického materiálu a situací. Studenti archeologie a environmentálně archeologických oborů jsou v současné etapě výzkumu hradiště důležitým prvkem celého systému zpracování. V současné době probíhá vyhodnocování keramických nálezů ze sezóny 2000 (projekt bakalářské práce H. Hojerové, AÚ FF JU). Částečně jsou nakresleny typické zlomky keramiky a přesleny. Ve spolupráci s restaurátorskými laboratořemi Archeologického ústavu AV ČR v Praze probíhá konzervace vybraných kovových artefaktů. Zpracovány v diplomové práci P. Kutílkové (AÚ FF JU). Zvířecí kosti byly částečně zpracovány a vyhodnoceny, zvířecí kosti z nových sezón vytrídila L. Kovačiková a jejich zpracování provede Z. Sůvová. Lidské kosti z nových sezón jsou průběžně předávány antropologickému oddělení Národního muzea v Praze, kde se jich ujala M. Dobisíková. Jak lidské, tak zvířecí kosti jsou díky specifickým půdním podmínkám na netolickém hradišti výborně zachovalé a nezdědky téměř nepoškozené.

Jaromír Beneš – Martin Pták – Tereza Šálková

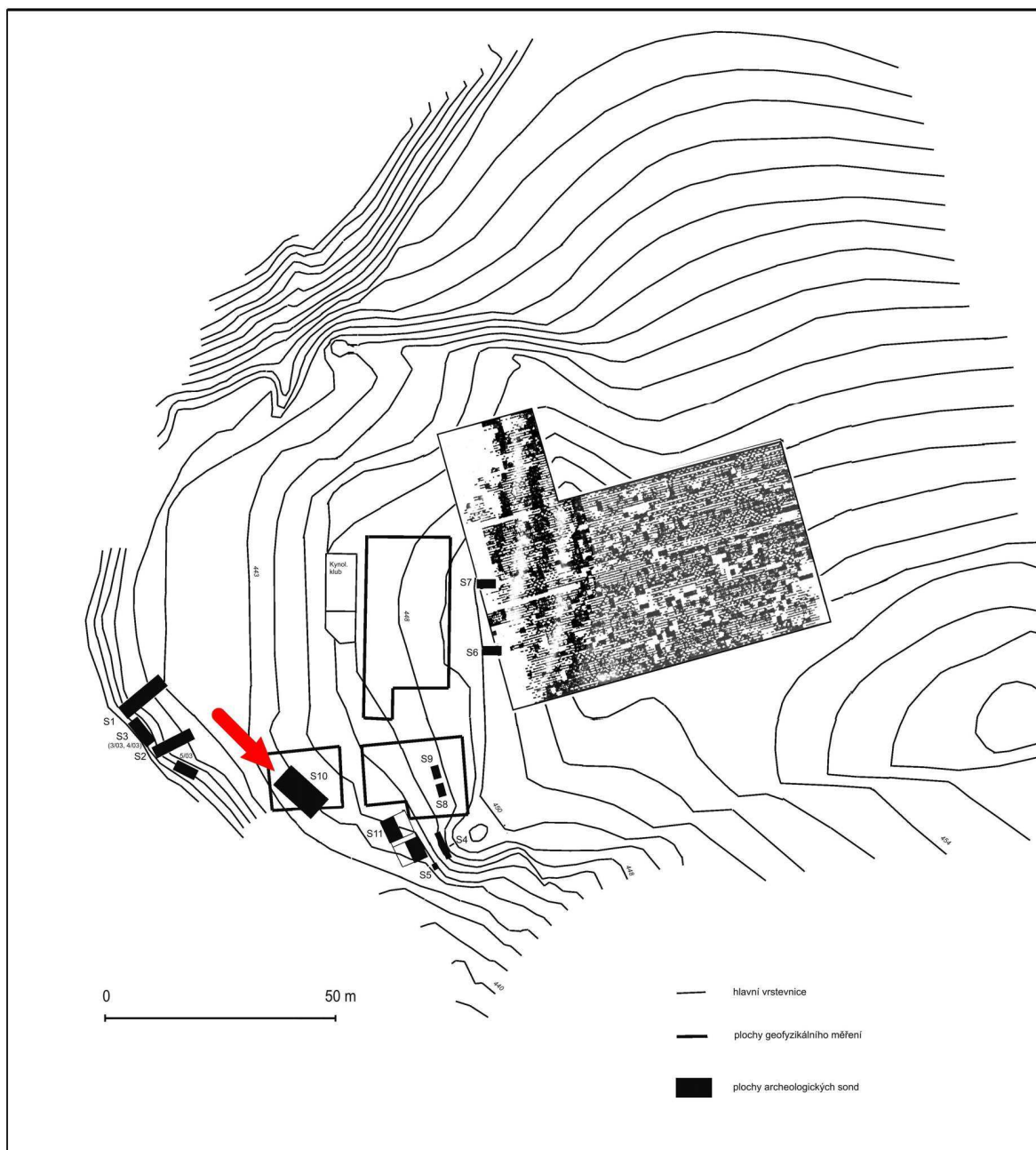
Obrazové přílohy

Letecký snímek Netolic s Hradištěm Na Jáně. Foto J. Beněš

Rekonstruovaná hradba s vyhlídkovou věží na hradišti. Foto J. Beneš

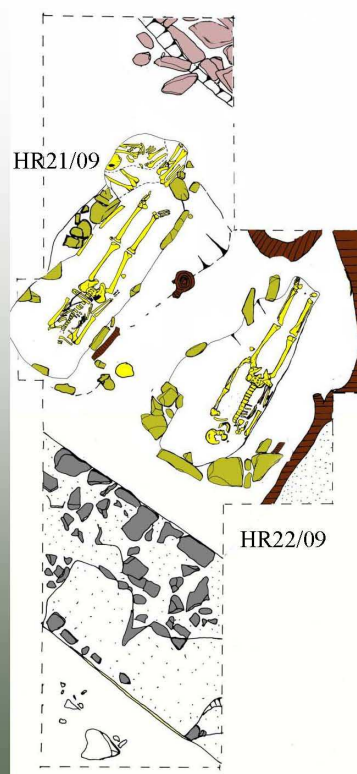
Plán sond na akropoli hradiště s geofyzikálním měřením. Šipkou je označena sonda 10 s kostelem. Měření A. Majer. Kresba J. Beneš – M. Pták.

Výzkum 2009. Studenti dokumentují náhrobky v sondě 10. Foto J. Beneš

Na-Janu-sonda-lide: Sonda v interiéro zániklého kostela. Teréní výzkum hrodek. Foto J. Beneš

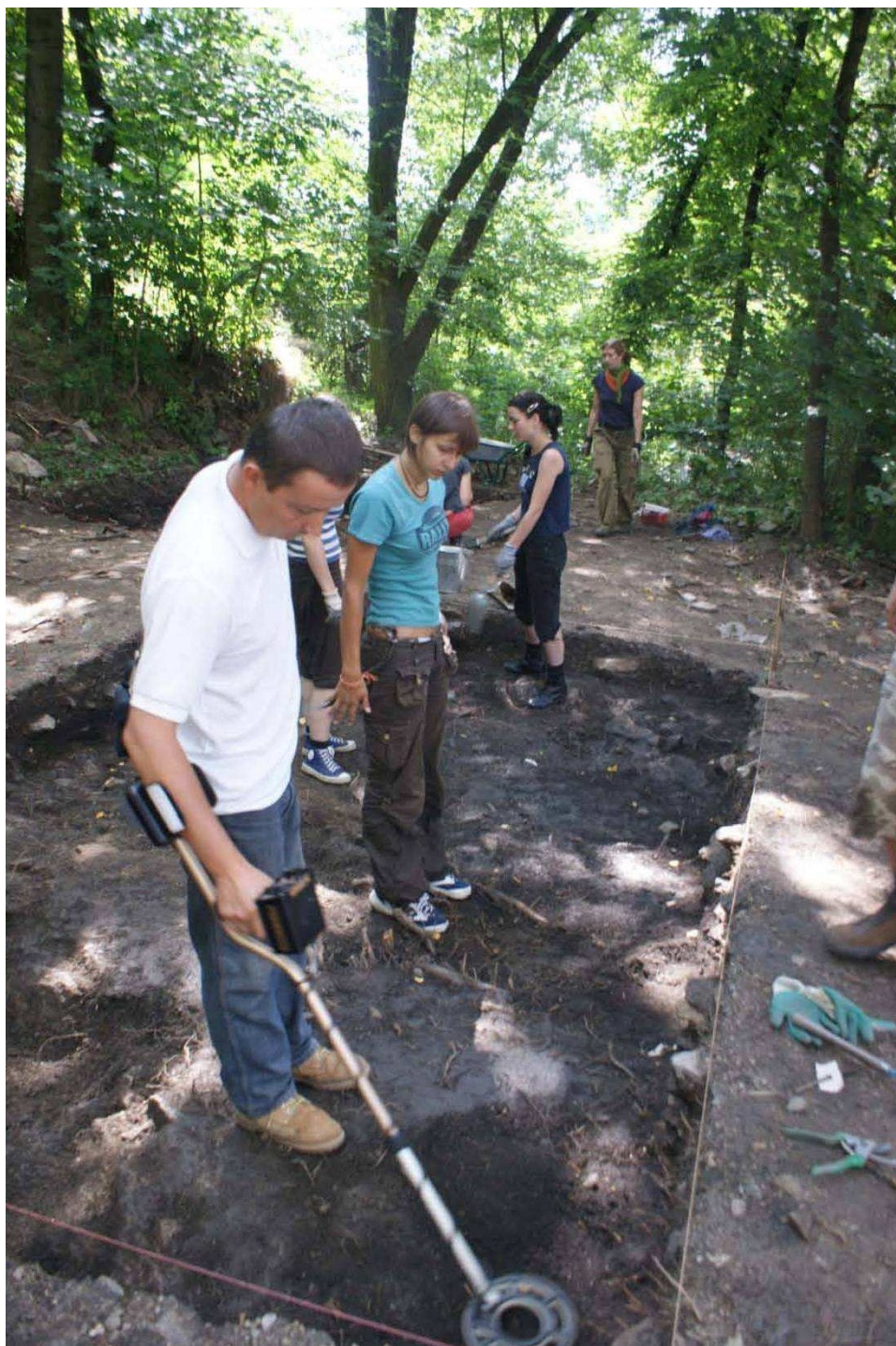

Hlavní hrobky 21 a 22 v interiéru kostela. Kresba M. Pták.

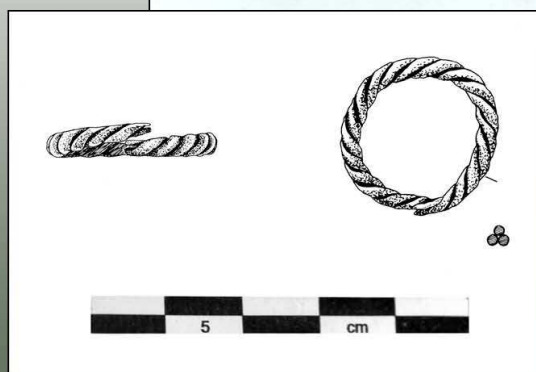
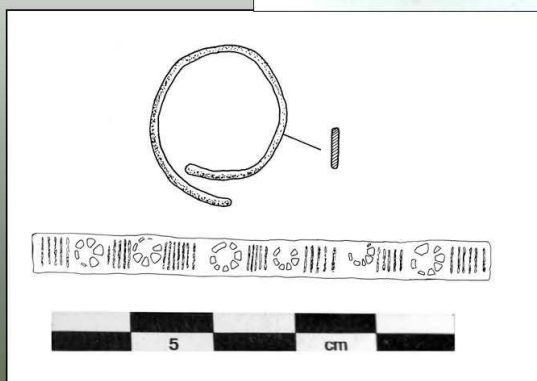
HR21/09

Hrob 21 s mužským pohřbem. Foto M. Pták

Marek Parkman při průzkumu sondy 11 detektorem kovů. Foto J. Beneš

Šperky

z magisterské práce Pavly Kutílkové (2010)

Šperky z pohřebiště. Foto a kresba P. Kutílková

Keramika Netolice Stranka_02: Mytí nálezů při Letní archeologické škole 2010. Foto M. Pták.

nejstarší raně středověká keramika z hradiště sv. Ján

Keramika Netolice Stránka 17: Příklad dokumentace nejstarší keramiky z 10. Století. Foto H. Hojerová